

EUROPAI REIKIA DAUGIAU MOKSLININKŲ. AR JŲ REIKIA LIETUVAI?!

Prof.dr. Vincentas Lamanuskas

„...Visuomet laikyta teisingu pasakymas, kad aukštoji mokykla yra ne tik mokslo, bet ir mokymo įstaiga....Juk aukščiausias aukštosios mokyklos idealas ir yra ruošti jaunąją kartą mokslo darbui kuriant jos akyse patį mokslą“
Stasys Šalkauskis

Vietoj įvado

Jau keturi metai prabėgo nuo to laiko, kai Europos Komisija priėmė reikšmingą dokumentą, pavadintą „Europai reikia daugiau mokslininkų“ (Europe Needs More Scientists, 2004). Pagrindinis dėmesys minėtame dokumente sutelktas į tai, kaip pasiekti, kad Europoje būtų ženkliai sustiprintas mokslinis potencialas, kad mokslo ir technologijų pažanga Europa neatsiliktų nuo tokių šalių kaip JAV, Japonija bei vis stiprėjančių Pietų ir Pietryčių Azijos regiono valstybių. Atrodytų, kad rimto pagrindo lyg ir nėra. Tačiau toks įspūdis itin klaidingas. Straipsnio pavadinime suformuluotas retorinis klausimas gali pasirodyti nelogiškas. Juk Lietuva taip pat neabejotinai yra Europos dalis, juolab Europos Sąjungos viena iš valstybių narių. Jei Europai reikia daugiau mokslininkų, vadinasi jų reikia ir Lietuvai. Juk akivaizdu, kad kiekviena šalis narė turi įnešti bendrą indėlį į viso regiono gerovę. Tokia linijinė logika pasirodo nelabai tinka Lietuvos atveju. Vis daugiau ir daugiau ženklų, kad ko jau ko, o mokslo Lietuvai reikia mažiausiai. Galbūt neteisinga teigti, kad to nereikia Lietuvai apskritai, bet drąsiai galima teigti, kad politiniuose sluoksniuose tokio supratimo stokoje. Stokoje jo ir „mokslą darančių“ institucijų lygmenyje. Nepretenduoju į kažkokią rimtą analitinę studiją. Straipsnio tikslas gana kuklus. Palaikyti ir plėtoti bent kokią diskusiją dėl mokslo politikos Lietuvoje. Šiandien kaip niekada susiklostė negatyvi situacija – turintys ką pasakyti dar labiau tyli, o neturintys ko pasakyti – dar labiau ir garsiau kalba (tauškia). Ir šiuo atveju egzistuoja ne tik institucinė, bet ir personalinė atsakomybė – netylėti, jei daroma blogai arba daroma ne tai, kas reikia.

Migracijos fenomenas Europai nėra jokių būdu naujas. Kaip žinia, itin didelė emigracijos banga iš Europos prasidėjo XIX a. pabaigoje, pradėjus sparčiai augti JAV ekonomiškai. Statistika teigia, kad nuo 1880 iki 1930 m. iš Europos emigravo apie 40 mln. žmonių (apytiksliai tiek žmonių, kiek turi gyventojų Ukraina). XX amžiaus antroje pusėje prasidėjo ir vadinamasis „protų nutekėjimas“. Jis tęsiasi iki šiol. Per pastarąjį dešimtmetį nemažai aukštos kvalifikacijos specialistų iš Europos valstybių emigravo į JAV, Japoniją ir kitas šalis. Iš Lietuvos taip pat nemažai gabių žmonių išvyko į kitas šalis - Vokietiją, JAV, Didžiąją Britaniją, Šiaurės Europos šalis ir kt. Vien 2008 metais į užsienį išvyko nemažai gabaus jaunimo, o iš kai kurių Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų net ištisos klasės (www.delfi.lt; 2008-08-27). Ar tai gali nerūpėti Lietuvai? Ar maža šalis gali sau leisti netekti geriausiųjų? Deja, atsakymai lyg ir būtų akivaizdūs. Jokio dviprasmiškumo čia neturėtų būti. Intelektualinio kapitalo didinimas – turėtų būti pačiu svarbiausiu Lietuvos prioritetu. Noriu akcentuoti – realiu, o ne deklaratyviu prioritetu.

Lenk medį kol jaunas

Mokslininkai neatsiranda iš niekur. Pagaliau, neteko girdėti, kad jais gimstama. Tikėtina, kad vienas ar kitas žmogus turi tam tikrų savybių, kurios neišvengiamai reikalingos mokslinėje veikloje. Taigi akivaizdu, kad mokslininkų rengimas gana svarbus klausimas. Pastarosiomis

dienomis daug diskusijų sukėlė naujosios vyriausybės sprendimai mokslo ir studijų srityje. Tas kuris susipažino su mokslo ir studijų įstatymo naujuoju projektu pasakys, kad jame yra nemažai pozityvių dalykų. Nerimą kelia tai, kad iš esmės visas dėmesys sukonzentruotas studijoms ir jų organizavimo bei vykdymo pakeitimams. Tiesa, kalbama šiek tiek ir apie universitetų valdymą, disponavimą turtu, statuso pakeitimus ir t.t. Tačiau šiandien kaip niekada aktualus mokslininkų rengimo klausimas. O jis juk prasideda (turėtų prasidėti) jau pradinės mokyklos suole, o gal dar anksčiau. Kaip orientuoti šiandieninį jaunimą mokslininko (tyrėjo) karjerai? Klausimas paprastas, tačiau rasti atsakymus nelengva. Visa eilė tarptautinių tyrimų (pvz., SAS, ROSE, ir kt.) parodė, kad tendencingai smunka jaunimo domėjimasis mokslu ir technologijomis. Mokslininko karjera nebėra viliojanti. Prestižo požiūriu ji taip pat toli gražu nepirmauja. Ypač Lietuvoje, kur mokslininkai ir tyrėjai nėra ta visuomenės dalis, kuri būtų labai valstybės „mylima“. Pragmatiškame pasaulyje jaunimas mato ir renkasi kitas vertybes. Tie, kurie visti ryžtasi tokiai karjerai, vėlgi deda visas pastangas išvykti iš Lietuvos. Galima sakyti, kad pavyzdžio nerodo ir vyresnioji karta. Lietuvos gyventojai bene mažiausiai visoje Europos Sąjungoje domisi mokslu ir yra mažiausiai informuoti apie mokslo pasiekimus (LMJS, 2008). Aukštosios mokyklos taip pat nenoriai eina „į tautą“ skelbti apie save. Neteko girdėti jokių kiek rimtesnių akcijų šioje srityje, o tos kurios buvo organizuotos, nepasižymėjo nei efektyvumu nei sistemingumu. Nelengva mokslinei visuomenei perprasti naujos gyvensenos ir laikmečio dėsnius. Šiandien nebepakanka tik „mokslą daryti“, jį dar reikia sugebėti ir parduoti. Tai jau mokslo vadybos ir marketingo sritis, kuri per visą laikotarpį po 1990 ujų buvo apleista ir iš esmės neplėtojama, išskyrus nedideles iniciatyvas. Problema čia glūdi giliau. Iš esmės bendrasis lavinimas sukonzentruotas tik į parengimą egzaminams, rūpinimąsi visais ir t.t. Tai natūralu. Bendrojo lavinimo mokykloje mokytojams dažnai nebėra laiko kada „deimančiukų“ ieškoti, kitaip sakant, užsiimti dar ir profesiniu orientavimu. O juk orientavimas mokslininko karjerai turėtų labai rūpėti Lietuvai, kurioje vis madingiau tampa kalbėti apie kūrybos visuomenės formavimąsi. Tik ar nepriteklių kamuojama visuomenė gali būti kūrybiška? Ar gali kūrybiškai dirbti universiteto dėstytojas, gaudamas gana kuklų atlyginimą, o kartais ir visai jo negaudamas? Ar gali jis dirbti kūrybiškai, jei jam be galo sudėtinga išvykti į tarptautinius mokslo renginius, kur keičiamasi pačia naujausia patirtimi? Verta prisiminti, kad vienas iš kertinių Lisabonos strategijos principų – profesinis orientavimas. Buvusioji G.Kirkilo vyriausybė patvirtino penkių integruotų mokslo, verslo ir studijų centrų steigimą. Kitaip tokie centrai pavadinti mokslo slėniais (užsienio pavyzdžiu). Suprask tautietai, kad Lietuva – mokslininkų ir išradėjų valstybė. Tauta tokius centrus pervadino labai greitai ir taikliai – mokslo bedugnės. Ar bus kas juose dirba? Pagal Vyriausybės sumanymą tokie slėniai pirmuosius rezultatus turėtų duoti ne vėliau kaip po penkerių metų. Klausimas kas juose dirbtų nėra tik retorinis. Juk šiandien mokslininkai (dirbantys gamtos mokslų ir technologijų srityje) priversti rimtesnius laboratorinius matavimus ar bandymus atlikti užsienyje. Ir dažniausiai naudojasi tenykštėse mokslo institucijose jau dirbančių tautiečių paslaugomis. Iš pirmo žvilgsnio tokie centrai atrodo puiki perspektyva. Tačiau norisi paklausti, ar sukurtas nors vienas mokslo ir technologijų centras vaikams ir jaunimui? Toks centras, kuriame vaikai ir jaunimas kuo anksčiau turėtų galimybę susipažinti su moksline veikla, su tyrėjo darbu, tokio darbo perspektyvomis ne kur kitur, o Lietuvoje. Pernai teko lankytis Goeteburge (Švedija) mokslo ir technologijų centre „Universeum“. Tokio centro galima tik pavydėti. Lietuvoje gi, atvirksčiai, neformaliojo švietimo institucijos laikomos kažkuo šalutiniu ir nereikalingu. Neverta net abejoti, kad efektyviausiai orientavimas mokslinei karjerai plėtojamas už bendrojo lavinimo mokyklos ribų, pvz., įvairiuose klubuose (pvz., VIOLA, MEDUMĖLĖ), neformaliojo mokymo institucijose (pvz., DEUM, FOTONAS), jaunųjų gamtininkų centruose-mokyklose (pvz., Panevėžio Gamtos mokykla), realizuojant įvairias programas (pvz., Gamtauginių mokyklų programa, pradėta įgyvendinti 1994 metais) ir t.t. Tačiau bet kuriuo atveju tokios įstaigos apima tik nedidelę moksleivių dalį. Tarptautiniu mastu, tokia veikla kur kas sparčiau vystoma. Pvz., įdomiai dirba tarptautinis tinklas ECSITE (angl. European Network of Science Centres and Museums). Daugelyje Europos šalių efektyviai dirba

jau mano paminėti mokslo ir technologijų centrai. Be mano jau paminėto UNIVERSEUM Švedijoje, veikia ir kiti itin įdomūs centrai - NEMO Olandijoje, EXPERIMENTARIUM Danijoje, TECHNOPOLIS Belgijoje, PALACE OF MIRACLE Vengrijoje ir kt. Kai kurios šalys itin daug dėmesio skiria gabiems ir talentingiems vaikams, siekdamos juos įtraukti į aktyvią mokslinę tiriamąją veiklą. Pvz., Singapūre veikia valstybinė programa (Science Mentorship Programme, 2008). Manau, tokių keletos pavyzdžių pakanka, kad suvokti, koku keliu eina kitos šalys. Taip, tai didelės investicijos, tačiau jos su kaupu atsiperka.

Studijų ar mokslo kokybė?!

Tai nėra paprastas klausimas. Pastaraisiais metais vienaip ar kitaip netyla diskusijos dėl studijų kokybės. Kažkodėl beveik visuomet už borto lieka mokslo kokybė. Turint galvoje klasikinį mokslo ir studijų vienovės principą, aišku, kad negali būti kokybiškų studijų be mokslo. Kaip benorėtume būti optimistais ar viskuo patenkintais – niekaip neišeina. Aukštosios mokyklos neišbrenda iš skolų (kai kurie universitetai darbuotojams už gruodžio mėnesį teismokėjo tik 20 proc. atlyginimo), dėstytojai ir mokslo darbuotojai galvoja apie streiką (tik visuotinės baimės atmosferoje niekaip nesiryžta to daryti), iki šiol negalime išspręsti rebuso, kas gi yra geras studentas ir t.t. O baimės sindromas paminėtas neveltui. Bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai šiuo požiūriu negalėtų būti lyginami su aukštųjų mokyklų dėstytojais. Pirmieji dirba pagal neterminuotą darbo sutartį, antrieji – pagal terminuotą. Kad ir kaip gerai dirbtum, kad ir kiek besistengtum vis tiek darbo sutartį terminuota. O tai reiškia labai paprastą dalyką – susiklosčius tam tikroms aplinkybėms ji paprasčiausiai gali būti nepratęsta (pvz., neskelbiamas konkursas dėl lėšų stokos). Jau dabar kai kuriuose universitetuose pamažu įsigali „buhalterinis mąstymas“. Jei apskritai mąstymu tokį fenomeną galima pavadinti. Kažkam šovė į galvą mintis, kad gerai būtų sumažinti (o dar geriau visai atsakyti) profesorių ir docentų skaičių, nes taip būtų galima sutaupyti. Išties, nepasizymintiems reklamu studentams pakaks ir asistentų bei lektorių. Žinoma, čia nereiškia, kad pastarieji dirba blogai ar panašiai. Tiesiog toks samprotavimas daugiau nei nelogiškas. Įdomu, kaip tuomet postringavimai apie studijų kokybę ir t.t. Nei docentas, nei profesorius „nepagaminami“ per vieną dieną. Kvalifikacija ir kompetencijos auginamos metų metais. Buhalteriškai protaujant galima vienu mostu sugriauti visą sistemą. Kažkuria prasme panašią situaciją išgyvena ir JAV. Tik ten problema kitokio pobūdžio. Profesoriai laiko mažai prestižiniu užsiėmimu dirbti su bakalaurais. Nemaža dalis profesūros orientuojasi į antrosios bei trečiosios pakopos studijas, o bakalaurus „aptarnauja“ neretai atvykėliai iš kitų šalių. Tik reikia pasakyti, kad tų atvykėlių kvalifikacija yra gana aukšta. Nepaisant to, JAV „verda“ aštrios diskusijos dėl bakalaurų studijų kokybės menkinimo, ir, beje, ši diskusija visuotinė.

Savaime suprantama, kad reformuoti aukštojo mokslo sistemą būtina. Tačiau to negalima daryti neapgalvojus ir skubotai. Reforma dėl reformos niekada nedavė jokių pozityvių rezultatų. „Studijų krepšelio“ idėja yra sveikintinas dalykas. Diplomai dėl diplomų neturėtų būti išduodami. O būtent panašiai pastaraisiais metais yra. Labai sudėtinga tapo atskirti, kuomet studijos vyksta rimtai, o kuomet tai tėra studijų imitacija. Netgi magistrantūros studijų lygmenyje neretai tenka stebėti, kad studentai menkai motyvuoti gebėjimų ir kompetencijų plėtrai. Jiems reikia diplomo. Vis gileja nuostata, kad mokestis už studijas beveik tas pats, kas diplomai, kad mokytis jau lyg ir nebereikia. Kaip sugrąžinti nuostatą, kad mokslas yra vertybė? Kaip įtikinti valdininkus, kad mokslas Lietuvai turi tapti vertybe? Ar padės paminėtas problemas spręsti „studijų krepšelis“? Iš dalies taip. Anot ministro G.Steponavičiaus, studento apsisprendimas turėtų lemti, į kurios krypties krepšelį būsime studentas pretenduos. Kitaip sakant krepšeliai ir jų skaičius pasiskirstys priklausomai nuo abiturientų apsisprendimo ir pasirinkimo. Akivaizdu, kad tai liberalus požiūris, viską paliekantis reguliuoti visagalei rinkai. Tačiau lazda turi du galus. Turint galvoje jaunimo tarpe vyraujančias pragmatines utilitarines nuostatas, norą viską gauti greitai ir lengvai, galimas variantas, kad bus renkamos iš vadinamųjų lengviausiųjų studijų

programų. Pastarųjų kelerių metų priėmimo į aukštąsias mokyklas statistika rodo, kad ženkliai ir tendencingai mažėja studentų, studijuojančių gamtos mokslų, technologijų studijų programas. Kai kurie universitetai per 2008 metų priėmimą sunkiai surinko kandidatus į tokias programas kaip „Fizika“, „Chemija“ ir t.t. Jei ateityje studentui dėl vieno ar kitų priežasčių nepavyks gauti valstybės finansavimo, vargu ar jis ims paskolą brangesnėms studijoms apmokėti (gamtos mokslų ir technologijų programos kainuos ženkliai brangiau nei kitos). Argumentas, kad „studijų krepšelį“ gaus ir už studijas nemokės geriausiai mokyklas baigę abiturientai neįtikina, nes tam tikra dalis gambiausių išvyks studijuoti į užsienio šalių universitetus. Ne paslaptis, kad populiariausių tarpe yra socialinių mokslų srities programos. Tik kyla klausimas, ar tiek pavyzdžiui, viešojo administravimo specialistų reikia Lietuvai, kiek jų rengiama pastaruoju metu. Tikriausiai nesuklysiu pasakęs, kad šiuo metu turbūt nėra Lietuvoje universiteto, kuris nerengtų viešojo administravimo ar vadybos specialistų. Ir studijos jau vykdomos ne tik ten, kur reziduoja universitetai, bet studentų grupės formuojamos visur kur tik įmanoma – Kretingoje, Kelmėje, Palangoje ir t.t. Neregėta Lietuva tampa visuotinai studijuojančia Lietuva. Ar tai reiškia, kad Lietuva taps vadybininkų kraštu? Ar tiek vadybininkų reikia? Tai gal tuomet investuokime ir paruoškime bent 50 kosmonautų. Tada taptume kosmine valstybe. Deja, linijinė logika čia neveikia. Tokie samprotavimai niekur neveda, o tik parodo, kad Lietuvoje kaip nebuvo aiškių prioritetų taip ir nėra. Būtina atkreipti dėmesį ir į tai, kad gambiausias jaunimas ir toliau masiškai išvažiuoja iš Lietuvos. Viena iš priežasčių – studijos užsienio universitetuose ir kokybiškesnės ir perspektyvesnės ir palankesnės studijuojančiajam. Pavyzdžiui, Amsterdamo (Olandija) universitete pagal praeitų metų informaciją studijos kainavo 1500 eurų per metus. Visos kitos studijavimo sąlygos, įskaitant aplinką, pragyvenimą ir panašiai taip pat yra ganėtinai patrauklios lyginant su Lietuva. Akivaizdu, kad „studijų krepšelis“ „protų nutekėjimo“ nesumažins ir nesustabds. Ir mažų mažiausiai aišku kodėl – Lietuva negali sudaryti tokių darbo skatinimo ir mokėjimo sąlygų, kokios sudaromos užsienyje dirbantiems mūsų tautiečiams. Vien jau atlyginimo už darbą požiūriu. O mokslininkai ir tyrėjai yra viena jautriausių grupių „protų nutekėjimo“ fenomenui vien jau todėl, kad jų kompetencijos lengvai perkeliamos į kitų šalių ekonomiką, akademinę terpę. Kaip žinia Europos Sąjungos teisė įtvirtina liberalų migracijos, laisvo asmenų judėjimo ir įdarbinimo politikos modelį. Ir jei dar buvo tam tikrų apribojimų Lietuvos piliečiams, tai jų artimiausiu metu nebeliks, o tai neabejotinai paskatins emigracijos procesus. Net neverta per daug gilintis į priežastis – jos dažniausiai yra ganėtinai aiškios – kol kas vyrauja daugiau asmeninės nenoro išvykti priežastys, tokios kaip šeima, kalbos, amžiaus barjeras ir t.t. Tikėtina, kad metai iš metų jaunimas įgyja pakankamų užsienio kalbos žinių, šeimos struktūroje taip pat vyksta spartūs pokyčiai, taigi, akivaizdu, kad tokie barjerai nyksta. Kita vertus, kiek beanalizuotume įvairių didesnių ar mažesnių tyrimų rezultatus, tampa aišku, kad Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje įgytos žinios yra lengvai perkeliamos, o tai ir skatina emigruoti. Labai retai nurodoma, kad nenoro išvykti priežastys yra susiję su įgyta kvalifikacija. Be abejo, išvažiavusieji mini ir tokias priežastis kaip universitetų uždarumas, prasta studijų kokybė, universitetų savivalė, vešinti korupcija ir t.t. Nėra ko norėti, juk Lietuvoje išlaidos švietimui 1999-2005 m. nukrito nuo 6,13 iki 4,95 proc. BVP. Vienintelė reali viltis – Europos Sąjungos finansiniai resursai, kuriuos Lietuva galėtų panaudoti. Tik dar kartą norisi akcentuoti, kad nevalia pamiršti mūsų jaunosios kartos – ateities mokslininkų ir tyrėjų.

Rinkos grobstymas. Ar kokybės valdymas tinkamas problemos raktas?

Neabejotina, kad rinkos dėsniai egzistuoja ir mokslo sferoje. Kitas klausimas, kiek tokios rinkos reguliavimas yra įmanomas bei reikalingas. Vis dažniau kalbama, kad būtina plėtoti mokslo taikomuosius tyrimus ir tokiu būdu gauti atitinkamas pajamas. Tokių pavyzdžių tikrai nemažai Lietuvoje. Akivaizdu, kad tokioms mokslo šakoms kaip biotechnologija, biochemija ir t.t. kur kas lengviau eiti taikomųjų tyrimų keliu. Šiokią tokią nišą gali rasti ir socialiniai bei humanitariniai mokslai, nors čia taikomumo aspektas kur kas sudėtingesnis.

Šiandieniniame kontekste Lietuvos aukštajam mokslui ištis nelengva. Kai kurie universitetai, ypač vadinamieji regioniniai, niekaip negali apsispręsti koku keliu eiti. Ir tai nėra vien todėl, kad jie yra regioniniai. Situaciją apsunkina tai, kad tokie universitetai yra deklaravę savo profilį kur kas anksčiau. Tai vadinamieji klasikiniai universitetai, turintys visų klasikinių sričių studijas. O kaip gerai žinoma, klasikinis universitetas negalimas tik konstruojant jo veiklą ekonominiais pagrindais. Ir tai yra aksioma. Vadinas, esant dabartinei ir numatomai Lietuvos aukštojo mokslo situacijai, tokiems universitetams taps be galo sunku išgyventi. Ką jau bekalbėti apie mokslininkų rengimą. Juk tam reikalingos solidžios investicijos. Jokia rinka „nepirks“ nebaigto produkto. Akivaizdu, kad be reikiamo valstybės dėmesio nieko nebus.

Dabartiniu metu universitetai ir kolegijos nuėjo kitu keliu, arba tiksliau sakant atvesti prie tokios būklės dėka nenuoseklios mokslo politikos. Jie pradėjo kovoti dėl kiekvieno rinkos „kašnio“. Prieš gerą dešimtmetį juokavome, kad kaimyninėje Rusijoje ar Baltarusijoje universitetams labai sunku ir t.t. Po 2000 metų nebeliko Rusijoje vadinamųjų „išgyvenančių“ universitetų, o visi išsisluoksniavo į dvi grupes – besivystantys ir skęstantys. Ir tai suprantama, kad nepaisant kokia didelė šalis – ji nepajėgi išlaikyti visų universitetų ir jų tinkamai aprūpinti. Didžiosios Britanijos mokslo politiką formuojantieji taip pat dažnai sako, kad jie privertė į save pažiūrėti iš šalies. Akivaizdu, kad menkėja kokybė švietimo sferoje apskritai, o konkurencija stiprėja ne dienomis, bet valandomis. Jei, pavyzdžiui, kalbėtume apie socialinių mokslų srities studijų programas, beveik aišku, kad studijų programos visuose universitetuose yra panašios. Taigi kaip konkuruoti? Juk supanašėjus studijų programoms, universitetai netenka savo unikalumo ir specifiškumo. Kita vertus, koreliacija tarp studijų kokybės ir būsimos karjeros turi būti kuo aukštesnė – tai pasaulinė tendencija. Lietuvos universitetai negali atsilikti. Vadinas, mes negalime laukti, kada nukris aukštosios mokyklos prestižas, kada viena ar kita aukštoji mokykla praras potencialius klientus - turime galvoti, kaip gyventi rytoj. Tam mes turime nuolat mokytis (ne tik iš savo patirties, bet ir įvertinti kitų šalių patirtį), tam reikia investuoti į darbuotojus. Dar vienas momentas itin svarbus. Darbo rinka ir švietimo rinka šiandien nesutampa ir vargu ar įmanoma bus pasiekti tokio sutapimo.

Taigi neabejotina, kad universitetai visuotinio supanašėjimo fone (bent jau studijų programų prasme) iš vienos pusės, ir, esant rinkos grobstymui iš kitos pusės, turėtų ieškoti savito ir unikalios kelio. Gebėjimas įrodyti, kad teikiamos paslaugos yra kokybiškos, yra nemenkas sėkmės garantas. Universitetų prioritetai gali būti skirtingi, tačiau reikia stengtis išgyventi rinkoje. Kita vertus, dar ir dar kartą tenka akcentuoti, kad moksliniai tyrimai ir mokslininkų rengimas yra išskirtinės bet kurio universiteto veiklos sritys. Negalima visko sufokusuoti tik į studijas. Ne mažiau svarbi ir demografinė situacija. Universitetų mokslinio personalo atjauninimo procesas turėtų būti kur kas greitesnis. Statistika rodo, kad atkūrus nepriklausomybę doktorantūros studijos pradėtos 1992 metų pabaigoje, o per 1993-2002 m. laikotarpį Lietuvoje apginta 2508 daktaro disertacijos. Nors situacija palaipsniui gerėja, tačiau dabartinėmis sąlygomis šie procesai gali ženkliai sulėtėti. Skaičiavimai rodo, kad siekiant išlaikyti Lietuvos mokslininkų potencialą būtina kasmet parengti bent po 500 mokslo daktarų. Tačiau kaip juos rengti, jei neretai doktorantūros studijos vos ne dirbtinai žlugdomos. Šalia ekonominių problemų iškyla ir asmeniniai (grupiniai) interesai. Apie juos būtų atskira kalba. Akivaizdu, kad tai menkina ir taip neaukštą mokslininko prestižą visuomenėje. Iki šiol oficialiai deklaruojama mokslo ir studijų vienovė yra akivaizdžiai vienpusė. Kaip jau minėjau, viskas sufokusuojama į studijas. Bet juk aišku, kad vienas esminių veiksnių, lemiančių studijų kokybę – yra mokslo kokybė, specialistų, aptarnaujančių studijas kvalifikacija. Šiuo metu galiojanti teisinė bazė numato, kad dėstytojai tik gali būti atleidžiami mokslinėms atostogoms ir paliekant tik vidutinį atlygį. Antros ir trečios pakopos dėstytojams kūrybinės atostogos turėtų būti ne tik reguliarios, bet ir privalomos įsidarbinant mokslo institucijoje Lietuvoje arba užsienyje. Kad tai skamba utopiškai besiformuojančiame Lietuvos mokslo kontekste daugiau nei aišku.

Iš to kas pasakyta anksčiau, akivaizdu, kad Lietuvai reikalinga ilgalaikė mokslo plėtros strategija. Valstybė negali gyventi tik šia diena – ji turi planuoti į ateitį. Europos universitetų Didžiojoje chartijoje (Magna Charta), skelbiama, kad žmonijos ateitį iš esmės lems kultūros, mokslo ir technikos kaita ir kad tikrieji universitetai turi tapti kultūros, žinių ir mokslo centrais. Šioje chartijos šviesoje prasminga dar kartą priminti kaskart vartojamą teiginį - Lietuva be mokslo - Lietuva be ateities. Ar nebus pamiršta ši tiesa naujosios mokslo ir studijų reformos (o gal revoliucijos?) sukuriuose?!